

АНОТАЦІЯ

В даній роботі було проаналізовано розвиток концепцій гендеру та гендерної ідентичності у сучасних умовах під впливом глобалізаційних процесів, розвитку суспільства, еволюції у науковій та технічній сфері. Метою дослідження було здійснити комплексний аналіз поняття гендерної ідентичності, а саме актуальні питання визначення її сутності та структури, передумов формування, законодавчої регламентації та особливостей судового захисту.

Відповідно до мети, були сформульовані такі завдання: 1) проаналізувати передумови формування поняття гендерної ідентичності, визначити його структуру, форми прояву та чинники, що впливають на формування; 2) дослідити приклади міжнародних, національних та наднаціональних стандартів юридичного визнання гендеру; 3) дати характеристику судової практики України щодо захисту права на свободу гендерної ідентичності та проаналізувати умови її розвитку; 4) визначити доцільність вивчення практики Європейського суду з прав людини в контексті дослідження; 5) здійснити аналіз судової практики ЄСПЛ щодо забезпечення права на свободу гендерної ідентичності.

При написанні роботи було використано комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, зокрема, історико-правовий та діалектичний метод, формально-юридичний та порівняльно-правовий та герменевтичний метод).

Наукова робота містить: вступ, чотири розділи, висновки та список використаної літератури. Кількість сторінок – 33 (29 без урахування джерел), використаних наукових джерел – 34.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, ЄСПЛ, судова практика, недискримінація.

ANNOTATION

This work analyses the development of the concept of gender and gender identity in present circumstances under the influence of globalization, progress of the society? evolution in scientific and technical sphere. The aim of the study was to make a complex research on the term of gender identity, especially the relevant questions such as the essence, structure, conditions of formation, legal regulation and the features of legal protection.

According to the aim, the goals were set: 1) to analyze the conditions of formation of gender identity and its forms, and conditions that affect the formation; 2) to study the examples of international, supranational and national standards of the legal admission of gender; 3) to characterize the jurisprudence of Ukraine concerning the right of the freedom of gender identity protection; 4) to define the urgency of studying the jurisprudence of the European Court of Human Rights in the context of study; 5) to make an analysis of the jurisprudence of HUDOC concerning the right of the freedom of gender identity guarantee.

Whilst writing a work, the complex of general-scientific and special-legal methods have been used, especially historical-and-legal, dialectical, formal legal, comparative and hermeneutical.

The study contains: introduction, four chapters, conclusion and the list of literature. The number of pages – 33 (29 except the list of the literature), the number of sources – 34.

Key words: gender, gender identity, HUDOC, jurisprudence, nondiscrimination.

Шифр «Гудвін»

Гендерна ідентичність

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	6
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	10
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА СУДІВ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА СВОБОДУ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	17
РОЗДІЛ 4. ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ	23
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах суспільство постійно розвивається внаслідок впливу глобалізаційних процесів, відкриттів у сфері науки, техніки та медицини, розвитку культури та мистецтва. За таких обставин змінюються і концепції, що завжди вважалися традиційними і непорушними: ролі чоловіків та жінок у соціумі, родині. Еволюція розуміння такого поняття як гендерна ідентичність відбувається і в міжнародних співтовариствах, і в національних, в тому числі у вітчизняних, інституціях.

Право, як один із регуляторів суспільних відносин, покликане захищати та гарантувати права та законні інтереси будь-якої людини, тому із розвитком суспільства постало питання щодо вироблення підходів до регулювання відносин в контексті права особи на свободу гендерної ідентичності, розробки механізмів захисту та забезпечення цього права.

Метою роботи є: дослідити сутнісні характеристики поняття гендерної ідентичності, приклади законодавчого закріплення права на свободу гендерної ідентичності, зробити комплексний аналіз судової практики, пов'язаної із правом на свободу гендерної ідентичності.

Завданнями дослідження є:

- Проаналізувати передумови формування поняття гендерної ідентичності;
- Дати характеристику поняття гендерної ідентичності, визначити його структуру, форми прояву та чинники, що впливають на формування;
- Дослідити приклади міжнародних та наднаціональних стандартів юридичного визнання гендеру та гендерної ідентичності;
- Охарактеризувати приклади національних нормативно-правових актів, що стосуються права на свободу гендерної ідентичності;
- Дати характеристику судової практики України щодо захисту права на свободу гендерної ідентичності та проаналізувати умови її розвитку;
- Визначити доцільність вивчення практики Європейського суду з прав людини в контексті дослідження;

➤ Здійснити аналіз судової практики ЄСПЛ щодо забезпечення права на свободу гендерної ідентичності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі реалізації та захисту права на свободу гендерної ідентичності в сучасних умовах.

Предметом дослідження є характеристики гендерної ідентичності, що розкриваються через особливості її визначення, законодавчого закріплення та судового захисту.

Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, які використовувалися для аналізу передумов формування та сутнісних характеристик поняття гендерної ідентичності у першому розділі (для цього було застосовано історико-правовий та діалектичний метод), виокремлення особливостей законодавчої регламентації у другому розділі (за допомогою формально-юридичного та порівняльно-правового методу), та при висвітленні питання визнання даного покоління внаслідок діяльності наднаціональних та національних судів (де стали доречними методи емпіричного дослідження, зокрема спостереження, та герменевтичний метод).

Структурна та джерельна база: робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі, до проблематики якої зверталися Антонова Н. В., Гербут В. С. та Іванченко С., було проаналізовано передумови формування та сутнісні характеристики поняття гендерної ідентичності.

У другому розділі було досліджено нормативно правові акти, що стосуються права на свободу гендерної ідентичності, а саме: Рекомендацію Комітету Міністрів про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, Джок'якартські принципи, Закон про гендерну ідентичність (Аргентина) та Закон про гендерну ідентичність, гендерну експресію та статеві ознаки (Мальта).

При дослідженні судової практики в Україні, що присвячена праву на свободу гендерної ідентичності, було використано приклади вирішення справ національними судами.

У четвертому розділі, що присвячений основним проблемам визнання даного права людини в умовах сучасності, було проаналізовано практику вирішення справ, що стосуються предмету дослідження, Європейським судом з прав людини.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сьогодні чи не найбільш актуальним питанням є переосмислення концепції гендеру, а саме його структури та ідеології, що тісно пов'язана із еволюцією уявлень щодо ролі чоловіків та жінок у соціумі, понять фемінності і маскулінності. Гендерна ідентифікація - це усвідомлення індивідом своєї статевої приналежності, переживання ним та прийняття своєї маскулінності чи фемінності, готовність виконувати сприйняту ним статеву роль [1, с. 7]. Усвідомити або ідентифікувати себе чоловіком або жінкою (або взагалі не відносити себе до будь-якого гендеру) – означає прийняти ті психологічні якості й моделі поведінки, які суспільство приписує людям.

Поняття гендерної ідентичності є новелою у дослідженнях, але не можна говорити про те, що до формування цього поняття в людства не було ніякого розуміння про власну ідентифікацію та прийняття якоїсь моделі поведінки.

Гербут В. С. запропонувала виділити таку періодизацію, залежно від історичних передумов формування права на гендерну ідентичність [2, с. 31]: 1) зародки розуміння гендерної ідентичності в дохристиянський період (до початку другого тисячоліття нашої ери); 2) розуміння гендерних ролей після поширення християнства (початок другого тисячоліття нашої ери – XIII-XIV століття); 3) гендерна ідентичність в середні віки та період Ренесансу (XIII-XIV століття – середина XVIII – початок XIX століття); 4) еволюція розуміння ідентичності в епоху Нового часу (середина XVIII-XIX століття – початок XX століття); 5) особливості концепції протягом панування Нацистського терору (середина XX століття – кінець Другої Світової Війни); 6) переосмислення поняття гендерної ідентичності після Другої Світової Війни (кінець Другої Світової Війни – 90-ті роки XX століття); 7) право на гендерну ідентичність в сучасні часи (90-ті роки XX століття – наші дні).

Хоча певні ідеї щодо ідентичності зустрічаються у працях З. Фрейда, висновках У. Джемса та ідеях К. Ясперса, ґрунтовне дослідження поняття

гендеру були вперше здійснені Е. Еріксоном, який розкривав це як розуміння себе приналежним до певної групи, включенням до якоїсь соціальної категорії, пошуку “місця серед своїх” [3, с. 143]. Він виходив з того, що людина в процесі свого розвитку ототожнює себе із чоловічою чи жіночою роллю та засвоює цю роль для пристосування до тієї групи чи колективу, у яких вона знаходиться.

Взагалі феномен ідентичності неоднаково трактується різними дослідниками, тому можна говорити про декілька видів інтерпретацій цього поняття: 1) визнання структурної будови ідентичності та існування її в суб’єктивному часі; 2) виокремлення двох аспектів ідентичності – особистісного і соціального; 3) прийняття ідентичності як структури, що постійно знаходиться у динаміці протягом життя людини; 4) розгляд ідентичності на рівні поведінки, тобто під час вирішення життєво значущих проблем [4].

Щодо гендеру, то прийнято аналізувати три його структурні рівні: 1) біологічний, тобто стать чи анатомічні та генетичні характеристики особи; 2) сексуальний (а саме процеси прояву симпатії); 3) психологічний (категорії маскулінність-фемінінність); 4) соціальний (прийняття та виконання певної гендерної ролі).

Як стверджує С. Іванченко, на кожному структурному рівні в індивіда проявляється окрема складова - можливий варіант з даного типу [5, с. 163]. Наприклад, на рівні статі є всього два можливих варіанти: чоловік або жінка, а на сексуальному - чотири (гетеросексуальний, гомосексуальний, бісексуальний, асексуальний варіанти). Тому у загальному підрахунку усіх можливих варіацій можна стверджувати про існування 128 комбінацій, тобто гендерів. Така модель дістала назву багатовимірної.

На самоідентифікацію особи та її відношення до певного гендеру впливають багато чинників [6, с. 77]. Зазвичай виділяють: 1) сімейно-побутові звичаї, що охоплюють родинні ролі та очікування щодо наступного одруження та батьківства; 2) релігійно-побутові традиції, зокрема виховання відповідно до певних релігійних догм; 3) предметно-речова культура, адже навіть дитячі

іграшки, одяг певного кольору формують певну відповідну модель уявлення людини про себе; 4) освітні заклади, які відіграють чи не найважливішу роль у процесі соціалізації та формування власного “Я” у кожного; 5) засоби масової інформації, у яких яскраво проявляються типові гендерні стереотипи.

Гендерна самоідентифікація людини проявляється у декількох вимірах і може суттєво відрізнятися залежно від обставин. На когнітивному рівні особа усвідомлює свою приналежність до певної статі і описує себе за допомогою категорій мужності-жіночності (або відходить від них - це ще називається андрогінність гендеру). На рівні афективності особа здійснює співвіднесення своєї моделі поведінки, рис характеру та інших особливостей з еталонними моделями маскулінності-фемінності. На конативному рівні будь-який індивід здійснює саморепрезентацію, тобто позиціонує себе як члена чи представника гендерної групи [7, с. 249].

Як і будь-які зміни та розвиток у сфері життєдіяльності людей, еволюція підходів до категорії гендерної ідентичності істотно впливає на правову сферу, яка повинна здійснювати регулювання і охорону суспільних відносин, що пов'язані із існуванням людини, зокрема із забезпеченням її свободи та гідності. Тому важливим на сучасному етапі є визнання гендерної ідентичності на офіційному рівні, зокрема у сфері документації, зміни імен та “маркерів” статі.

Якщо говорити про так званих цис-людей (або цисгендерних людей, тобто таких, чия гендерна ідентичність співпадає з біологічною статтю), то їхнє самовизначення, біологічні особливості та поведінка повністю співпадають. Але сьогодні все більше людей визнають свою невідповідність їхнього самовідчуття до тієї статі, що визначена в них при народженні – такі люди називаються нецисгендерними.

Фундаментальним стандартом діяльності Ради Європи та держав-учасниць даної організації є прозорість, швидкість та ефективність процедур. Іншим базовим стандартом можна вважати визнання та недискримінацію людей на підставі їхнього гендеру, а також юридичне визнання гендерної

ідентичності. Поєднуючи ці стандарти, Європейські держави повинні впровадити відповідні процедури, які б полегшили процес ідентифікації особи, захисту її приватного життя.

Але, не дивлячись на дані положення, не всі держави у Європі сьогодні мають необхідні правові гарантії для визнання гендерної ідентичності. До прикладу, трансгендерність не визнається у восьми країнах; близько чотирнадцяти держав вимагають, щоб транс-люди піддавалися стерилізації.

Виходячи з вищезгаданого, можна зробити висновок, що концепція гендеру та гендерної ідентичності є відносно новою (незважаючи на передумови його формування ще у дохристиянський період) та такою, що сьогодні, внаслідок якісних соціальних змін, також розвивається. Відповідно, ми можемо спостерігати за новими дослідженнями, що призводять до змін у розумінні такого феномену, як гендер.

Гендерна ідентифікація – є важливим етапом у процесі формування людської особистості, адже пов'язана із усвідомленням людини власної ролі у світі та соціумі, обранням певної комфортної для особи поведінки та фактично реалізації даної поведінки.

Відповідно до багатовимірної моделі гендеру існує 128 комбінацій гендеру внаслідок поліструктурності цього явища, що проявляється на біологічному, психологічному, сексуальному та соціальному рівнях. Крім того, на визначення гендеру впливають різні чинники, як виховання, оточення, традиції, освіта, засоби масової інформації.

Сьогодні, внаслідок змін у суспільстві, у їхньому розумінні гендеру, можна спостерігати і зміни у правовій сфері, що покликана забезпечувати захист людей, їхніх прав та законних інтересів, що проявляється у юридичному визнанні гендерної ідентичності та забороні дискримінації за даною ознакою.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Кожна Європейська держава, яка є учасницею Ради Європи, прийняла на себе позитивне зобов'язання впровадити у власні національні законодавства процедури та механізми захисту та забезпечення права на свободу гендерної ідентичності.

Дані зобов'язання були посилені чи не найважливішим документом, що стосується цієї проблеми, - Рекомендацією Комітету Міністрів про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності CM/Rec 2010(5) від 2010 року, що фактично встановила стандарти юридичного визнання гендеру [8].

Звертаючись до передумов прийняття акту, то Комітет Міністрів визначив їх у преамбулі до Рекомендації, серед яких, зокрема, згадується тривала дискримінація та різні форми нетерпимості (гомофобія, трансфобія, криміналізація, насилля та соціальна ізоляція), прецедентне право міжнародних та наднаціональних судових органів (зокрема, практика Європейського суду з прав людини), а також попередні Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи та результати діяльності Комісара з прав людини щодо нагляду за положенням ЛГБТ (аббревіатура для позначення сексуальних меншин: лесбійок, геїв, транссексуалів, бісексуалів) у державах-учасниках Ради Європи.

Принципи, що передбачені Рекомендацією, були сформульовані на основі положень Європейської конвенції з прав людини, Європейської соціальної хартії, Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу та інших нормативно-правових актів.

Виходячи з аналізу діючого законодавства та мір забезпечення прав людини, державам-учасникам рекомендувалося вчинити заходи щодо посилення захисту права на свободу гендерної ідентичності у таких сферах: 1) щодо забезпечення права на життя і захисту проти насильства у випадку злочинів (чи інших правопорушень), вчинених на підставі ненависті; 2)

боротьби із «риторикою ненависті»; 3) свободи об'єднань; 4) свободи висловлення думок та мирних зборів; 5) забезпечення права на повагу приватного та сімейного життя; 6) працевлаштування; 7) освіти; 8) охорони здоров'я; 9) забезпечення житлом; 10) спорту; 11) права на притулок; 12) діяльності національних правозахисних структур, які б були уповноважені на розгляд питань, пов'язаних із забезпеченням права на свободу гендерної ідентичності; 13) захисту від множинної дискримінації.

Так, одним з найбільш актуальних напрямів забезпечення юридичного визнання гендеру пов'язаний із боротьбою проти так званої «риторики ненависті». Така боротьба передбачає контроль державами-учасницями за формами вираження думок та поглядів, особливо у засобах масової інформації, якщо вони сприймаються як такі, що спрямовані на порушення або поширення ненависті або дискримінації. Також це зобов'язує посадових осіб та інших представників державного апарату сприяти підвищенню рівня толерантності серед населення під час виступів та діалогів із представниками громадянського суспільства та ЗМІ.

Розуміючи також те, що чи не найважливішим етапом формування особистості є процес здобуття освіти, Комітет Міністрів Ради Європи виклав рекомендації щодо боротьби із залякуванням, насильством, соціальною ізоляцією та навіть доведенням до самогубства під час навчання. Це передбачає підготовку викладачів та підвищення їхнього рівня оперативності з виявлення різних форм дискримінації. Також це передбачає вдосконалення освітніх програм та введення уроків сексуального виховання чи тренінгів для поширення ідей толерантності та терпимості серед учнів. Методика викладання, навчальні матеріали, підручники та плани повинні містити необхідну інформацію про гендерне різноманіття та особливості самоідентифікації.

Ще одним важливим напрямом щодо забезпечення права на гендерну самоідентифікацію особи є розуміння того, що будь-яка дискримінація дуже часто здійснюється далеко не за одним критерієм, захист якого передбачений

нормативно-правовими актами. У такому випадку йдеться про множинну дискримінацію (наприклад, на підставі гендерної ідентичності і приналежності до певної національності чи за релігійною ознакою), за якої необхідно забезпечити особливий захист, тому що поєднання декількох приводів для дискримінації робить становище особи більш вразливим.

З огляду на це, можна виділити такі загальні рекомендації щодо захисту та забезпечення прав людини, стосовно її гендерної ідентичності: вивчити та всебічно дослідити законодавчі засоби захисту осіб та впровадити більш ефективні механізми, які б дійсно реалізовувались; забезпечити жертвам дискримінації право на захист, зокрема доступ до суду; забезпечити широке впровадження та поширення ідей толерантності та терпимості.

Іншим важливим актом, що стосується встановлення спектру стандартів в сфері забезпечення прав людини на гендерну самоідентифікацію є Джок'якартські принципи, які були прийняті у 2006 році в Індонезії [9].

Саме у цьому акті сформульовано визначення гендерної ідентичності, як глибокого розуміння особою своїх індивідуальних та внутрішніх особливостей гендерної приналежності, що може як співпадати, так і не співпадати зі статтю за народженням, зокрема відчуття свого тіла, одягу, мови та поведінки. Цікавим є також те, що індивідуальне розуміння особою тіла за цими принципами може також супроводжуватися зміною зовнішності або фізіологічних функцій за допомогою хірургічних та медичних засобів.

Даний акт містить широкий перелік принципів реалізації права кожної особи на свободу гендерної ідентичності та поради щодо їх застосування. Великий спектр прав стосується життя, свободи та особистої недоторканності особи та її приватного життя, доступу до справедливого суду; у сфері економіки та культури, а також соціального життя; висловлення думок, поглядів і переконань та об'єднань в асоціації; пересування та пошуку притулку при переслідуванні; створення сім'ї, участі у веденні державних справ та культурному житті; правового захисту та забезпечення відповідальності у випадку порушення прав і свобод.

Більше того, Джок'якартські принципи містять також рекомендації до представників міжнародного співтовариства, зокрема, Верховному комісару ООН з прав людини, Раді ООН з прав людини, Економічній і соціальній раді ООН, регіональним та субрегіональним міжурядовим організаціям, що займаються питаннями прав людини, Регіональним судам з прав людини, Неурядовим організаціям, ЗМІ та Комерційним організаціям.

Одним із найважливіших принципів можна визначити право на справедливий суд, що передбачає забезпечення з боку держав-учасниць заборони суб'єктивного ставлення до сторін внаслідок гендерної ідентичності на будь-якому етапі судочинства у судах будь-якої юрисдикції. Таке подолання суб'єктивного ставлення можливе, зокрема, шляхом здійснення освітньо-просвітницьких програм для суддів, прокурорів, персоналу судів для роз'яснення міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Іншим принципом є заборона примусового медичного чи психіатричного лікування, обстеження чи тестування, адже гендерна ідентичність не відноситься до переліку медичних показників чи взагалі хвороб і не підлягає лікуванню. Тому будь-яка держава повинна унеможливити таке примусове втручання у приватне життя особи з метою її «лікування». Це також стосується і недопущення порушень при медичному обстеженні дітей.

Також, відповідно до Джок'якартських принципів, держави повинні забезпечити право кожної особи на участь у державному веденні справ, у висуванні своєї кандидатури на виборах, доступ до державної служби будь-якого рівня незалежно від гендерної самоідентифікації. Тому держава повинна забезпечити викорінення будь-яких упереджень щодо пов'язаності гендеру особи із її здатністю приймати участь у державній політиці.

Окрім нормативних актів міжнародного рівня, не можна не згадати закони, що були прийняті державами у межах їхнього національного законодавства, які є прикладом для встановлення та забезпечення юридичного визнання гендеру.

Таким прикладом може слугувати Закон про гендерну ідентичність, прийнятий в Аргентині [10].

У цьому законі передбачено, що будь-яка особа має право на виправлення статі, імені та фотографії у випадку їхньої розбіжності з гендерною ідентичністю. Таке право кожен може здійснити, якщо йому виповнилося вісімнадцять років, надати запит у Державне бюро демографічної статистики (або його місцеве відділення) про виправлення вказаних даних та відповідності до вимог цього закону, а також вказати нове ім'я, стать та надати нову фотографію.

У випадку здійснення цих умов, жоден державний службовець не повинен здійснювати чи вимагати здійснення додаткових юридичних чи адміністративних процедур. Нове свідоцтво про народження або нова ідентифікаційна картка повинна збігатися своїм номером із попереднім документом.

Інформація про зміну цих даних та цих документів є конфіденційною і підлягає оголошенню лише з дозволу власника цього документа. Але Державне бюро демографічної статистики зобов'язане надати інформацію про зміну відповідних даних до Державного реєстру судимостей та Реєстр виборців.

Особливістю цього закону є також те, що у випадку неповноліття особи, вона також може реалізувати своє право на виправлення та заміну свідоцтва про народження або ідентифікаційної картки з дозволу представників цієї неповнолітньої особи та її власної згоди. Або, якщо ці представники не надали дозволі чи такий дозвіл неможливо в них отримати, то може бути застосована спрощена процедура - через суд.

Більше того, усі особи від вісімнадцяти років мають право на доступ до повного або часткового хірургічного втручання та/або до комплексної гормональної терапії з метою всебічного та цілковитого задоволення своїм здоров'ям відповідно до гендерної самоідентифікації без судового або адміністративного дозволу. Для цього необхідна лише згода самої особи.

Законодавчі зміни в Аргентині стали прикладом для іншої держави, Мальти, яка у 2015 році видала “Закон про гендерну ідентичність, гендерну експресію та статеві ознаки” [11].

Даний закон забезпечив юридичне визнання гендерної ідентичності, що передбачає: визнання гендерної ідентичності будь-якої особи; реалізація вільного розвитку особистості відповідно до її гендерної ідентичності; право осіб на їх прийняття та поведження з ними відповідно до їх гендерної ідентичності та ідентифікацію у документах із зазначенням їхньої гендерної ідентичності; тілесну цілісність та фізичну автономію.

Відповідно, будь-який мальтієць має право на визнання власної гендерної ідентичності та зміну документів, що є простою процедурою, яка не потребує ніяких інших дій, окрім згоди цієї особи.

При зміні документів цей закон гарантує збереження попередніх прав особи, її обов’язків, що впливають з батьківських чи шлюбних відносин, прав, отриманих внаслідок правонаступництва, отриманих внаслідок спадкових розпоряджень та будь-яких інших прав та обов’язків, що були отримані до дати зміни гендерної ідентичності.

Щодо неповнолітніх, то їхнє право на зміну документів відповідно до гендерної самоідентифікації можливе за заявою батьків або вчителів до суду (така згода необхідна до досягнення особою шістнадцяти років). У цьому випадку суд повинен прийняти рішення з урахуванням забезпечення прав та інтересів неповнолітньої особи, її віку та ступеню зрілості. До того ж, будь-яке хірургічне чи інше медичне втручання у випадку неповнолітності особи повинно проводитися лише за її усвідомленою згодою та після висновку медиків.

Не дивлячись на те, що у законі на початку усі зміни передбачені лише для громадян Мальти, в наступних статтях право на зміну документів гарантується і щодо осіб, які отримали статус біженця. А відповідно до змін від 2016 року, таке право отримали особи, що перебувають в містах затримання, що надає їм можливість перебувати у відповідному до

свого гендеру приміщенні, на правильне вживання імені та правильне звертання, змінити документи під час їхнього утримання під вартою.

Отже, сьогодні можна побачити приклади законодавчого закріплення права на свободу гендерної ідентичності на різних рівнях правопорядку від міжнародного до національного.

Першим прикладом такої регламентації є Джок'якартські принципи, що були прийняті у 2006 році та містять перелік принципів щодо забезпечення прав людини на свободу сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності та містять ряд рекомендацій для держав та їхніх органів та ЗМІ та для представників міжнародних співтовариств.

На рівні Ради Європи було розроблено Рекомендацію Комітету Міністрів про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, що визначила стандарти юридичного визнання гендеру, сфери забезпечення цього визнання та механізми, що сприяли б закріпленню стандартів юридичного визнання гендеру.

Прикладами національних нормативно-правових актів, що стосувалися б юридичного визнання гендерної ідентичності є відповідні закони в Аргентині та Мальті, що закріпили стандарти реалізації права осіб на свободу гендерної ідентичності, можливість вільного розвитку особистості, механізми зміни документів та можливість застосування хірургічного або іншого медичного втручання.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИКА СУДІВ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА СВОБОДУ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Аналізуючи досвід України щодо вирішення справ пов'язаних із забезпеченням права на свободу гендерної ідентичності, ми помічаємо, що наша держава належить до тих країн, що лише починають розглядати даний вид спорів.

На жаль, сьогодні існує невелика кількість справ, пов'язаних із захистом права на свободу гендерної ідентичності, адже більшість з них стосуються окремого аспекту такого багатогранного поняття як гендер - сексуальної орієнтації. Тому можна побачити, що справ саме щодо сексуальної орієнтації значно більше і у цивільному, і у кримінальному, і в адміністративному судочинствах. Переконливим доказом слугує також те, що спори, пов'язані із сексуальною орієнтацією з'являються з 2007 року, а власне з гендерною ідентичністю - лише з 2013 року [2, с. 203].

Яскравою ознакою вітчизняної судової практики є те, що наше суспільство продовжує розвивати “нетолерантне” ставлення до таких понять як гендер, сексуальна орієнтація, ба більше, істотна кількість позовів стосується забезпечення гідності та заборони дискримінації за ознакою статі. Така характерна особливість зберігається дотепер внаслідок відсутності будь-яких механізмів захисту нецисгендерних персон, поширеності стереотипів серед населення та їхньої “непроінформованості” та необізнаності. Досить важливою причиною є також традиційне віднесення поведінки “маскулінної” та “фемінної” до чоловічої та жіночої відповідно у той час, коли відхід від даного паттерну визнається нетрадиційним, нетиповим, відповідно - аморальним та ненормальним [12, с. 146].

Тому у більшості випадках прослідковується саме негативне ставлення до гендерної самоідентифікації особи, якщо вона не співпадає із загальноприйнятою (таке явище прийнято називати неконгруентністю).

Але дану ситуацію не можна розглядати лише з негативного боку. У наш час існує чимало чинників, які позитивно впливають на становище осіб, які мають на меті захистити власну гендерну приналежність, отже і на судову практику, що стосується захисту прав цих осіб.

По-перше, важливе значення мають нормативно-правові акти, які покликані захищати права кожного, зокрема, ті, що пов'язані з гендерною ідентичністю. Так, Конституція України забороняє дискримінацію (надання привілеїв або обмежень) за різними ознаками, серед яких, з-поміж інших, є стать (ст. 24 КУ) [13].

Відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» від 07.01.2018, одними із напрямів здійснення державної політики щодо забезпечення рівності серед жінок та чоловіків є утвердження гендерної рівності та недопущення дискримінації за основі статі та гендеру та пропаганда культури гендерної рівності [14]. Також одним із важливих положень даного Закону є забезпечення проведення експертизи (вона отримала назву гендерно-правової), що передбачає дослідження нормативно-правових актів на предмет їхньої відповідності принципам гендерної рівності.

Згідно з Законом України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” від 30.05.2014, було визначено що рівність осіб та/або груп осіб безпосередньо пов'язана із забезпеченням недискримінації [15]. Даним Законом визначені також форми дискримінації, суспільні відносини, на які поширюється цей нормативно-правовий акт, визначено повноваження Уповноваженого ВРУ з прав людини стосовно забезпечення рівності та заборони дискримінації.

По-друге, значним чинником, який сприяє позитивним змінам у сфері забезпечення права на гендерну ідентичність, є впровадження міжнародних стандартів та дотримання Україною прийнятих нею міжнародних зобов'язань. Так, до прикладу, “Міжнародний пакт про громадянські та політичні права” було прийнято 16 грудня 1966 року, ратифіковано в Україні 19 жовтня 1973 року, коли сам Пакт набрав чинності лише 23 березня 1976 року [16]. В

подальшому відповідальний за цей Пакт Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав визначив, що до заборонених ознак дискримінації слід також відносити гендерну ідентичність, адже особи, що визнають себе трансгендерами, транссексуалами чи інтерсексуалами часто стикаються з серйозними порушеннями прав людини [17, с. 84].

По-третє, не можна не згадати такий чинник, як зміна менталітету та відхід від стереотипів, що, безспірно, сприяє покращенню становища осіб, що попередньо могли зустрічатися із проблемами на підставі їхньої гендерної самоідентифікації. Хоча більшість інформації про гендер, гендерну рівність, самоідентифікацію та сексуальну орієнтацію наші громадяни отримують не в Україні, а з закордонних джерел, деякі позитивні тенденції все ж таки наявні. До прикладу, у 1999 році опитування газетою "Kyiv Post" (київське англomовне видання) показало, що лише 3,5% українців позитивно ставляться до сексуальних меншин [18], а у 2019 році в опитуванні, яке проводив Pew Research Centre, дані показали, що вже 14 % опитаних в Україні сказали про своє позитивне прийняття гомосексуальності [19]. І хоча ставлення українців змінюється дуже повільно, вектор толерантності продовжує свій рух.

Першою справою, що була пов'язана із порушенням права особи на свободу гендерної ідентичності, була пов'язана із незаконним перетинанням державного кордону України внаслідок зазнання "переслідувань через свою гендерну ідентичність та вираження". Постановою Мостиського районного суду Львівської області у справі № 448/584/13-п від 15.04.2013 дану особу було визнано винною та призначено адміністративне стягнення [20]. Те саме було підтверджено постановою Апеляційного суду Львівської області у справі № 448/850/13-п від 17 липня 2013 року не дивлячись на те, що особа відчувала загрозу фізичного насильства, зазнавала погроз у застосуванні фізичного насильства та дійсно щодо неї застосовували фізичне насильство [21].

Досліджуючи судову практику в Україні, що стосується гендерної ідентичності особи, можна побачити чимало справ, у яких фрази "нетрадиційна

сексуальна орієнтація” та подібні визнаються образливими та такими, що порушують честь та гідність особи.

Так, наводячи приклад, у рішенні Роздольненського районного суду Автономної Республіки Крим у справі № 114/1034/13-ц від 26.09.2013 року позивач звернувся до суду із проханням спростувати недостовірну інформацію, що була поширена, адже дане твердження порушує його “гідність, тобто завдає шкоду особистому немайновому праву” [22]. Характерним було і те, що він просив спростувати інформацію про його “неправильну” сексуальну орієнтацію, що фактично яскраво відображає ставлення людей до людей з нецисгендерною самоідентифікацією.

Схожим є рішення Дзержинського районного суду міста Харкова у справі № 2-373/10 від 30.03.2010 року, де позивач просив захистити його честь, гідність та ділову репутацію і вимагав компенсації моральної шкоди внаслідок поширення недостовірної інформації стосовно того, що: “позивач є особою нетрадиційної сексуальної орієнтації, що позивач є твариною конкретного виду, що відповідач має намір вступити з позивачем у статеві відносини у приміщенні суду, також відповідач принизив честь та гідність позивача за національною ознакою, та в судовому засіданні відповідач необґрунтовано поставив під сумнів професійну діяльність” [23]. Дані відомості, серед яких, з-поміж інших, була і нетрадиційна сексуальна орієнтація позивача, він вважав недостовірними та образливими.

Цікавою є також постанова Одеського апеляційний суду у справі № 522/318/18 від 09.07.2019 року, де, аналогічно до попередніх справ, позивач звертався із проханням спростувати недостовірну інформацію, що порушувала його честь, гідність та ділову репутацію [24]. При цьому суду необхідно було визначити, чи вважається дана інформація оціночними судженнями і чи може вона бути предметом судового розгляду. Розглянувши обставини справи, суд дійшов висновку, що нетрадиційна сексуальна орієнтація, а саме гомосексуальність (що була згадана відповідачем у більш брутальній та грубій

формі) не може бути оціночним судженням, адже “є відображенням об’єктивної істини, що може бути встановлена у судовому порядку”.

Також, переважно у кримінальних справах та цивільних справах, що стосуються сімейних правовідносин, нетрадиційність сексуальної орієнтації особи визнається як така обставина, що призводить до ведення аморального способу життя або навіть фізичною вадою.

Так, зокрема, у рішенні Деснянського районного суду м. Києва у справі № 754/7791/13-ц від 29.10.2013 року вирішувався спір щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, де батько дитини вказував на те, що його дружина, мати дитини, “веде аморальний спосіб життя та за сексуальною орієнтацією є лесбіянкою” [25]. Більше того, за його словами, ще до народження дитини, вона активно проявляла себе як особа нетрадиційної сексуальної орієнтації, дотепер мала подруг із відповідною самоідентифікацією та через це “не розуміє і не сприймає нормально чоловіків, ненавидить їх, тому ненавидить і свого сина”, що згубно відобразилося б на світосприйнятті дитини.

Іншим прикладом є ухвала Вінницького міського суду Вінницької області у справі 127/16253/15-к від 17 липня 2015 року, де нетрадиційна сексуальна орієнтація підзахисного визнавалася як фізична вада, що є підставою для користування даною особою “додатковими гарантіями для захисту своїх прав та законних інтересів” [26].

Також чимало справ стосувалися права осіб проводити мирні зібрання для захисту своєї гендерної ідентичності, зокрема, сексуальної орієнтації, але тут судова практика є неоднозначною.

Адже, наприклад, у постанові Львівського окружного адміністративного суду у справі № 813/913/16 від 19.03.2016 року суд дійшов висновку, що обмеження щодо проведення мирних зібрань є пропорційним і необхідним в інтересах національної безпеки та громадського порядку, тому що відповідачі прагнули провести масові заходи в рамках “Фестивалю рівності” з метою “просування ідей толерантності та рівності, а також боротьби з дискримінацією

уразливих до проявів нетерпимості та насильства груп, таких як етнічні меншини, національні громади, люди з інвалідністю, ЛГБТІ (лесбійки, геї, бісексуальні, трансгендерні та інтерсексуальні люди), особи без громадянства, мігранти, внутрішньо-переміщені особи, люди без постійного місця проживання”, що могло б викликати загрозу протистоянь та конфліктних ситуацій [27].

Проте, у іншому рішенні, а саме у постанові Херсонського окружного адміністративного суду у справі № 821/665/16 від 16.05.2016 р. суд, навпаки, відмовила у задоволенні позовної вимоги, тобто у обмеженні реалізації права на мирні зібрання, через ненадання “належних та допустимих доказів того, що характер та цілі даного заходу не є мирними” [28].

Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні не існує великої кількості справ, що стосувалися б порушення права на свободу гендерної ідентичності. Власне такі справи почали розглядатися лише з 2013 року, тоді як раніше справи стосувалися лише окремого аспекту гендеру – сексуальної орієнтації, та відрізнялися негативним ставленням до гендерної ідентичності, що не підпадала під «традиційні стандарти».

Але з часом можна помітити покращення становища та ставлення до нецисгендерних осіб через прийняття відповідних законів на національному рівні, визнання та запровадження міжнародних стандартів юридичного визнання гендеру та внаслідок відходу від консервативних стереотипів.

Тому можна побачити низку судових справ, що, зокрема стосуються порушень у сфері міграційних відносин, порушення права особи на честь та гідність, права на мирні зібрання.

Таким чином, Україна знаходиться на початковому етапі подолання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, проте поступово просувається вперед для забезпечення толерантного, гідного та комфортного життя своїх громадян.

РОЗДІЛ 4

ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

Згадані раніше нормативно-правові акти серед найважливіших принципів забезпечення та захисту права на свободу гендерної ідентичності згадують право на справедливий суд, адже заявник має право на доступ до справедливої судової процедури незалежно від того, чи проводиться дана процедура адміністративним органом чи судом. Дане право бути вислуханим (“right to be heard”) незалежним та неупередженим, компетентним судом у розумний строк та з можливістю залучити для захисту адвоката гарантується ст. 6 ЄКПЛ [29].

Аналіз практики Європейського суду з прав людини щодо захисту прав, які прямо пов’язані із забезпеченням недискримінації за ознакою статі та свободою гендерної ідентичності є важливим і актуальним сьогодні, адже дана судова інстанція є чи не найактивнішою сьогодні та є чи не найпершою судовою установою, що почала розглядати справи, які стосуються гендерної ідентичності особи, зокрема, її декриміналізації.

Так, до прикладу, першою справою, яка завершилася позитивним рішенням та була пов’язана із гендерною ідентичністю (особливо із аспектом сексуальної орієнтації), була *Dungeon v. The United Kingdom* 1986 року, відповідно до якої, статеві стосунки між чоловіками було декриміналізовано у Сполученому Королівстві. Якщо порівнювати цей досвід з практикою інших міжнародних судів, то справи щодо визнання гендерної ідентичності були розглянуті Європейським судом справедливості у 1996 році (*P. v. S. and Cornwall Country Council*), а Інтер-Американським судом лише у 1999 році (*Alvarez Giraldo v. Colombia*) [2, с. 168].

Крім того, необхідно звернути увагу на те, що практика та тлумачення Європейським судом з прав людини Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є прикладом для України та її національних судів. Адже Україна, яка є державою-учасницею Ради Європи, у Конституції України, серед іншого, визнала незворотність європейського курсу України, особливо

щодо набуття повноправного членства в Європейському Союзі [13]. Більше того, Законом України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” передбачено, що рішення ЄСПЛ є джерелом права та повинні застосовуватися судами національного рівня [30].

За тривалий час існування ЄСПЛ та його активної роботи у сфері забезпечення прав людини сформувалася відносно стала практика щодо вирішення справ, пов’язаних із захистом свободи гендерної ідентичності.

Так, можна виділити: 1) справи, що стосуються юридичного визнання гендеру; 2) пов’язаних із медичними особливостями юридичного визнання гендеру; 3) визначення медичних вимог як достатніх підстав для проведення хірургічних та інших медичних втручань.

У справах, що стосувалися юридичного визнання гендеру неможливо не згадати справу *B. v. France* (справа № 57/1990/248/319), 25 березня 1992 р [31]. Відповідно до фактів справи, заявниця при народженні була зареєстрована як дитина чоловічої статі, проте відчувала себе дівчиною і сприймалася родиною саме так. Змінивши свою стать, вона звернулася із проханням зафіксувати у документах факт зміни статті та її нове жіноче ім’я. Їй було відмовлено.

Суд, приймаючи рішення у даній справі, звертав увагу на попередні випадки звернення (адже у попередніх справах, що також стосувалися зміни імені та маркеру статі, зокрема у *Rees v. The United Kingdom* та *Cossey v. The United Kingdom* було відмовлено у проханні змінити стать в документах) та різницю між англійським та французьким законодавством (адже попередні звернення до Суду стосувалися підданих Сполученого Королівства).

Важливим було також те, що з моменту вирішення попередніх спорів, мала місце наукова та медична еволюція, адже за цей час відбулися значні успіхи у практиці застосування статевих гормонів, пластичної хірургії та протезування, на що звертала увагу заявниця.

Також Суд брав до уваги той факт, що різниця між англійською та французькою правовими системами є істотною, зокрема у площині актів цивільного стану, тому що у Франції є можливість внесення змін до таких актів

протягом усього життя людини у той час, коли в Сполученому Королівстві метою запису актів цивільного стану є фіксація факту народження людини, а не встановлення його особистості.

Отже, посилаючись на дану обставину та на нові наукові та соціальні фактори, Суд помітив у цій справі порушення ст. 8 Конвенції, що стосується права особи на повагу до її приватного та сімейного життя.

Ще одним яскравим прикладом юридичного визнання гендеру є справа *Christine Goodwin v. the United Kingdom* (справа № 28957/95) від 11 липня 2002 року [32]. У цій справі заявниця була чоловіком від народження, але змінила свою стать за допомогою хірургічного втручання. Проте, не дивлячись на фактичну зміну своєї статі, вона скаржилася на те, що страждала від жорстокого ставлення до неї з боку своїх колег, а також від того, що вона не була визнана жінкою у юридичному плані, адже вона не могла вступити у шлюб, адже визнавалася чоловіком, не могла вийти на пенсію у віці, що встановлений для жінок та користуватися іншими пільгами через те, що у правовому аспекті дотепер визнавалася чоловіком.

Проте, ЄСПЛ дійшов висновку, що у даному випадку мало місце порушення статті 8 ЄКПЛ, не дивлячись на попередню практику прийняття рішень, адже Суд був переконаний у тому, що Конвенція не чимось суто теоретичним, а її ефективність забезпечується саме “пристосуванням” до нових реалій життя. Дослідивши усі труднощі, з якими зустрілася заявниця, змінивши свою стать, Суд прийшов до переконання, що в даному випадку було порушене право на повагу до людської гідності і на повагу до приватного і сімейного життя.

Більше того, Суд також побачив порушення і статті 12 ЄКПЛ, адже, відповідно до сучасних реалій, переважне розуміння гендеру та статі почало відходити від класичного визначення особи чоловіком чи жінкою лише за ознакою хромосомного набору.

Щодо особливостей медичного аспекту визнання гендеру, центральною є справа *Van Kück v. Germany* (справа № 35968/97), 12 червня 2003 р [33]. У

даній справи заявниця, яка була чоловіком від народження, отримала дозвіл дільничого суду на зміну свого імені та подала позов до приватної страхової компанії про відшкодування витрат, пов'язаних із гормональним лікуванням, та позов про відшкодування половини суми, яка була витрачена на операцію по зміні статі.

Суд землі та Вищий суд землі відмовили у задоволенні таких позовів через те, що, відповідно до висновку експерта, лікування заявниці не було необхідним, не дивлячись на позитивні результати для соціального самоусвідомлення. Суди радше порадили вдатися до всебічної психотерапії, адже не встановлено, чи сприяло дане лікування покращенню становища пацієнтки-заявниці.

Також суд зробив висновок, що у даній справі мало місце порушення статей 6 та 8 ЄКПЛ (право на справедливий суд та на повагу до приватного і сімейного життя відповідно). По-перше, суди Німеччини не взяли до уваги попередню практику ЄСПЛ та не залучили додаткового експерта, не дивлячись на те, що дане питання вимагало додаткових знань у сфері людського самовідчуття та гендерної самоідентифікації (хоча би для дослідження причин такого рішення), а також не взяли до уваги те, що бажання заявниці змінити стать не було випадковим чи примхливим.

По-друге, знову ж таки, не дослідивши причин зміни статі, суди Німеччини стверджували, що заявниця навмисно викликала в себе “відчуття необхідності зміни статі”, тож суди не додержалися критерію пропорційності і мало місце порушення обидвох статей ЄКПЛ.

Щодо визначення медичних вимог, які необхідні для визнання гендеру, то неможливо не згадати справу *Y.Y. v. Turkey* (справа № 14793/08) від 10 березня 2015 року [34]. У цій справі заявник був від народження особою жіночої статі, проте з дитинства відчував та ідентифікував себе саме як чоловіка: він грався з хлопчиками, обирав чоловічий одяг. Відчуваючи себе не в своєму тілі, він неодноразово здійснював спроби самогубства. Звернувшись до суду у Туреччині, він прагнув отримати дозвіл на операцію по зміні статі, проте йому

було відмовлено через збереження в нього репродуктивних функцій, не дивлячись на висновок лікарів про те, що заявник дійсно є транссексуалом і що зміна статі є необхідною для забезпечення його благополуччя. Лише після часткової втрати репродуктивної здатності та тривалого гормонального лікування він отримав можливість змінити свою стать.

Отже, ЄСПЛ дійшов висновку, що у даній справі мало місце порушення статті 8 ЄКПЛ, адже, забезпечуючи повагу до недоторканності особи, жоден інститут не має примушувати цю особу до різного роду лікування аби втратити репродуктивну здатність і що взагалі вимога безплідності не може розглядатися як “необхідна у демократичному суспільстві”.

Підсумовуючи зазначене, можна стверджувати, що всебічне визнання права на свободу гендерної ідентичності реалізується шляхом можливості звернення до суду, зокрема до Європейського суду з прав людини, що є чи не найефективнішою судовою інстанцією сьогодні.

Практика ЄСПЛ є прикладом для України як держави-учасниці Ради Європи, як країни, що ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та визнала незворотність європейського курсу України і, більше того, визнала Законом обов’язковість застосування національними судами рішень ЄСПЛ як джерела права.

Досліджуючи практику ЄСПЛ, можна виділити декілька категорій рішень, що пов’язані із правом на свободу гендерної ідентичності: 1) справи, що стосуються юридичного визнання гендеру; 2) пов’язаних із медичними особливостями юридичного визнання гендеру; 3) визначення медичних вимог як достатніх підстав для проведення хірургічних та інших медичних втручань. Прикладами можуть слугувати справи *B. v. France* (справа № 57/1990/248/319), *Christine Goodwin v. the United Kingdom* (справа № 28957/95), *Van Kück v. Germany* (справа № 35968/97), *Y.Y. v. Turkey* (справа № 14793/08).

ВИСНОВКИ

У даній роботі було зроблено комплексний аналіз поняття гендерної ідентичності, його сутнісних характеристик, особливостей законодавчого закріплення та судової практики на рівні наднаціонального та національного правопорядків. Відповідно по поставлених завдань, було сформульовано основні висновки:

1. Концепція гендеру є відносно новою (незважаючи на передумови його формування ще у дохристиянський період) та такою, що сьогодні, внаслідок якісних соціальних змін, також розвивається.

2. Гендерна ідентифікація – є важливим етапом у процесі формування людської особистості, адже пов'язана із усвідомленням людини власної ролі у світі та соціумі, обранням певної комфортної для особи поведінки. Гендер людини є складним явищем, що проявляється на чотирьох рівнях (біологічному, психологічному, сексуальному та соціальному) та зазнає змін внаслідок впливу виховання, традицій, освіти, засобів масової інформації.

3. Сьогодні можна побачити приклади законодавчого закріплення права на свободу гендерної ідентичності на різних рівнях правопорядку: ними є Джок'якартські принципи та Рекомендація Комітету Міністрів про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, що визначили стандарти юридичного визнання гендеру, сфери забезпечення цього визнання та механізми, що сприяли б закріпленню стандартів юридичного визнання гендеру

4. Прикладами національних нормативно-правових актів, якими є відповідні закони в Аргентині та Мальті, що закріпили стандарти реалізації права осіб на свободу гендерної ідентичності, можливість вільного розвитку особистості, механізми зміни документів та можливість застосування хірургічного або іншого медичного втручання.

5. В Україні сьогодні можна помітити покращення становища та ставлення до нецисгендерних осіб через прийняття відповідних законів на національному рівні, визнання та запровадження міжнародних стандартів юридичного визнання гендеру та внаслідок відходу від консервативних стереотипів. Тому можна побачити низку судових справ, що, зокрема стосуються порушень у

сфері міграційних відносин, порушення права особи на честь та гідність, права на мирні зібрання.

6. Практика ЄСПЛ є прикладом для України як держави-учасниці Ради Європи, як країни, що ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та визнала незворотність європейського курсу України і, більше того, визнала Законом обов'язковість застосування національними судами рішень ЄСПЛ як джерела права.

7. Досліджуючи практику ЄСПЛ, можна виділити декілька категорій рішень, що пов'язані із правом на свободу гендерної ідентичності: 1) справи, що стосуються юридичного визнання гендеру; 2) пов'язаних із медичними особливостями юридичного визнання гендеру; 3) визначення медичних вимог як достатніх підстав для проведення хірургічних та інших медичних втручань. Прикладами можуть слугувати справи *B. v. France* (справа № 57/1990/248/319), *Christine Goodwin v. the United Kingdom* (справа № 28957/95), *Van Kück v. Germany* (справа № 35968/97), *Y.Y. v. Turkey* (справа № 14793/08).

8. Тож, для забезпечення юридичного визнання гендеру необхідно всебічно дослідити ситуацію, пов'язану із порушення прав людей внаслідок їхньої гендерної ідентичності, та розробити механізми ліквідації даних порушень.

9. Крім того, в Україні необхідно забезпечити виконання законів, що безпосередньо забороняють дискримінацію за ознаками гендерної ідентичності, забезпечити доступ до справедливого суду для захисту своїх прав та дотримуватися принципу об'єктивності по відношенню до гендерної рівності..

10. Також необхідно внести відповідні зміни у цивільний, сімейний та інші нормативно-правові акти з метою подолання дискримінації та забезпечення прав нецисгендерних осіб.

11. Ще одним із кроків є запровадження механізмів покращення становища нецисгендерних осіб у соціумі: створення об'єднань та можливість проведення мирних зборів без дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, вдосконалення освітніх програм для поширення ідей толерантності, забезпечення мір для подолання дискримінації у сфері зайнятості, доступу до охорони здоров'я, спорту та інших сфер, що забезпечують гідне та повноцінне існування кожної людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галустян Ю. М., Новицька В. П. Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості. Український соціум, 2004. № 1 (3). С. 7-13.
2. Гербут В. С. Право на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність: сутнісний зміст та гарантії захисту: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.02 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2018. 268 с.
3. Erikson E. H. Identity: youth and crisis. New York: W. W. Norton & Company, 1968. 336 p.
4. Антонова Н.В. Проблема личностной идентичности в интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии. Вопросы психологии. 1996. № 1. С. 131–143.
5. Іванченко С. М. Багатовимірна модель гендера. Соціальна психологія, 2007. № 4. С. 157-173.
6. Хасанова С. А. Гендерная идентичность личности и динамика ее формирования в юношеском возрасте. Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки, 2014. № 10-2. С. 76-79.
7. Клецина И.С. Гендерная психология. СПб.: Питер, 2009. — 496 с.
8. Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680665340#_ftnref11 (дата звернення: 19.10.2019).
9. The Yogyakarta Principles. URL: <http://yogyakartaprinciples.org/principles-en/> (дата звернення 19.10.2019).
10. Argentina's Gender Identity Law. URL: <https://globaltransaction.files.wordpress.com/2012/05/argentina-gender-identity-law.pdf> (дата звернення: 20.10.2019).

11. Gender Identity, Gender Expression And Sex Characteristics Act. URL: <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=26805&l=1> (дата звернення: 20.10.2019).
12. Венгер О. Особливості становлення гендерної демократії в Україні. Політичний менеджмент. 2009. № 3(36). С. 145-152.
13. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30.
14. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. *Урядовий кур'єр*. 2005. № 198.
15. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Голос України*. 2012. № 185.
16. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року (дата набуття чинності для України – 23.03.1976 року). Вісник Конституційного Суду України. 2007. № 11.
17. Бреус С. М. Міжнародно-правові стандарти і зарубіжний досвід у сфері гендерної ідентичності. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 3. С. 83-87.
18. Ставлення сучасного українського суспільства до геїв і лейсбійок. URL: <https://gay.org.ua/publications/bluebook/attitude-u.htm> (дата звернення: 10.12.2019).
19. Чи приймають гомосексуальність в Україні – розповідають експерти. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=91799> (дата звернення: 10.12.2019).
20. Постанова Мостиського районного суду Львівської області від 15 квітня 2013 року по справі 448/584/13-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32342452> (дата звернення 13.12.2019).
21. Постанова апеляційного суду Львівської області від 17 липня 2013 року по справі № 448/850/13-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32541826> (дата звернення 13.12.2019).

22. Рішення Роздольненського районного суду Автономної Республіки Крим від 26 вересня 2013 року по справі № 114/1034/13-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33790988> (дата звернення 13.12.2019).

23. Рішення Держинського районного суду міста Харкова по справі від 30 березня 2010 року № 2-373/10. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/8975908> (дата звернення 13.12.2019).

24. Постанова Одеського апеляційний суду від 09 липня 2019 року по справі № 522/318/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83078191> (дата звернення 13.12.2019).

25. Рішення Деснянського районного суду м. Києва від 29 жовтня 2013 року по справі № 754/7791/13-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45314771> (дата звернення 13.12.2019).

26. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 17 липня 2015 року по справі 127/16253/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48165753> (дата звернення 13.12.2019).

27. Постанова Львівського окружного адміністративного суду від 19 березня 2016 року по справі № 813/913/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56552655> (дата звернення 13.12.2019).

28. Постанова Херсонського окружного адміністративного суду від 16 травня 2016 року по справі № 821/665/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57726559> (дата звернення 13.12.2019).

29. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (дата набуття чинності для України - 11.09.1997). Офіційний вісник України. 1998 р.. № 13

30. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. Урядовий кур'єр. 2006. № 60.

31. Case of B. v. France (application no. 13343/87) of 25 March 1992. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57770> (дата звернення: 03.12.2019). [1]
[SEP]

32. Case of Christine Goodwin v. the United Kingdom (application no. 28957/95) of 11 July 2002. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60596> (дата звернення: 03.12.2019).

33. Case of Van Kück v. Germanu (application no. 35968/97) of 12 June 2003. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61142> (дата звернення: 03.12.2019).

34. Case of Y.Y. v. Turkey (application no. 14793/08) of 10 March 2015. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-153134> (дата звернення: 04.12.2019).